

บทบาทของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดกับการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ
เพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมในสังคม
Office of justice province roles for driven policies to
deliver justice in society

วรพล พิณิจ (Worapol Pinit)¹

บทคัดย่อ

กระทรวงยุติธรรมมีภารกิจในการดำเนินการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรมแก่ประชาชน ด้วยการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานหลักที่มีบทบาทความสำคัญในระดับภูมิภาคเพื่อดำเนินการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความไม่เป็นธรรมทางสังคมด้วยการพัฒนาแนวคิด “ยุติธรรมชุมชน” โดยมีวัตถุประสงค์หลักได้แก่การช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม และการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในชุมชนรวมถึงการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งด้านกฎหมายและความยุติธรรมแก่ประชาชน เกิดการสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในท้องถิ่นทั่วประเทศ ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจากภาคประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกิดความเป็น “หุ้นส่วน” ระหว่างภาคประชาชนกับสำนักงานยุติธรรม จังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ยังพบอุปสรรคต่อบทบาทในการดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนเนื่องจากพลวัตแห่งความเปลี่ยนแปลงจากสภาพแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาด้านคน ปัญหาด้านงบประมาณ

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร Email: Worapol@ms.su.ac.th

ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาด้านการบริหารจัดการ และปัญหาด้านอื่น ๆ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายบทบาทหน้าที่ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านการอำนวยความสะดวกยุติธรรมสู่ภาคประชาชนและสรุปประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานและนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนระบบยุติธรรมชุมชนในอนาคต

คำสำคัญ : สำนักงานยุติธรรมจังหวัด, ยุติธรรมชุมชน, เครือข่ายยุติธรรมชุมชน

Abstract

The Justice Department has a mission continue to increase access justice to the public, with the establishment the Office of Justice Province to be the main role of regional importance for management to assist people who not treated fairly in social and then development concept "Community justice". The main purpose is to assist people in the legal and judicial mediation and conciliation of disputes in the community, including capacity building and the strengthening of law and justice to the people and creation the community justice network and established the community Justice center to place concrete to local, nationwide. The Networking Community Justice from the public is essential to achieve as a "partnership" between the people and the Office of Justice Province and departments concerned. However, encounter obstacles in the implementation of the Office of Justice Province to development the community justice because of the changing dynamics of the environment. The issues include Man problem, Money problem, Material problem, Management problem and other problem. This article aims to explain the role of the Office of

Justice Province in the justice community and to drive public policy to deliver justice in society. The issues and problems that arise in practice and propose guidelines for future community-driven justice system.

Keywords : Office of Justice Province, Community Justice,
Community Justice Network

บทนำ

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นหน่วยงานภายใต้สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมมีภารกิจเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนายุทธศาสตร์ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชนด้วยการแปลงนโยบายของกระทรวงยุติธรรมสู่แผนปฏิบัติการ รวมทั้งจัดสรรทรัพยากรและบริหารราชการประจำทั่วไปของกระทรวงยุติธรรม เพื่อให้เกิดการบรรลุเป้าหมายและเกิดผลสัมฤทธิ์ตามภารกิจของกระทรวงยุติธรรม ทั้งนี้ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมมีการแบ่งส่วนราชการออกเป็นระดับกองและสำนักเฉพาะราชการบริหารส่วนกลางแต่ไม่มีส่วนราชการรองรับในระดับภูมิภาค จึงส่งผลทำให้ภารกิจของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมยังไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านอัตรากำลังคนภาครัฐ ดังนั้น กระทรวงยุติธรรมจึงได้แก้ปัญหาโดยการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) ขึ้นเป็นหน่วยงานภายในของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการงานด้านกฎหมายและความยุติธรรมในระดับจังหวัด รวมทั้งดำเนินการตามระบบการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ

อย่างไรก็ดีช่วงระยะเวลาที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปในยุคแห่งความเป็นโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดความหลากหลายทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมส่งผลกระทบต่อการบริหารราชการไทยในหลายด้าน งานด้านการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในสังคมไทยจึงมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการเมืองการปกครองด้วย การอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนจึงเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายสาธารณะของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย สิ่งหนึ่งที่ได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องคือ

แนวคิดยุทธธรรมชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและสร้างความเป็นธรรมทางสังคม แต่ลักษณะการดำเนินการนั้นมีความแตกต่างกันออกไปตามยุคสมัยของรัฐบาล ดังนั้น งานยุทธธรรมชุมชนจึงเรียกได้ว่าเป็นระบบที่ไม่เก่าแต่ก็ไม่ใหม่และ “ไม่นิ่ง”

ทั้งนี้ การดำเนินนโยบายอำนวยความสะดวกยุทธธรรมให้ประชาชนโดยใช้แนวคิดยุทธธรรมชุมชนภายใต้แนวคิดความสำคัญของสิทธิพลเมือง การให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากกรณีพิพาททางกฎหมาย การขอรับเงินช่วยเหลือจากกองทุนยุทธธรรมเพื่อช่วยเหลือในการปล่อยตัวชั่วคราว ค่าพิสูจน์สิทธิ์ ค่าเดินทางไปต่อสู้คดีรวมถึงการร้องเรียนความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหาย อย่างไรก็ตาม ประชาชนจำนวนไม่น้อยไม่ได้รับความช่วยเหลือทางคดีความเพราะมีฐานะยากจน บางรายไม่มีค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีในการว่าจ้างทนายจึงทำให้หลายรายถูกตัดสินเป็นผู้กระทำความผิดและเป็นคดีความที่มักเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศ รัฐบาลในช่วงหลังจึงได้ให้ความสนใจและพัฒนาเป็นรูปแบบงานยุทธธรรมชุมชนขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนโดยให้ประชาชนเข้าถึงความเป็นธรรมมากที่สุด แต่ที่ผ่านมาการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลจากความขัดแย้งทางการเมืองส่งผลทำให้นโยบายของกระทรวงยุทธธรรมที่มีต่องานยุทธธรรมชุมชนมีความแตกต่างกันและเกิดความขัดแย้งในพื้นที่ อย่างเช่น การที่ศูนย์ยุทธธรรมชุมชนเดิมอยู่ภายใต้การดูแลของตำบลแต่ช่วงหลังมีการสร้างศูนย์ยุทธธรรมชุมชนในเขตเทศบาลรวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบลทำให้เกิดความขัดแย้งหากเกิดไปตั้งในพื้นที่ที่ทับซ้อนกับผู้ที่มีอำนาจอีกพื้นที่หนึ่ง อาจเกิดการ “ใส่เกียร์ว่าง” ไม่ยอมให้ความร่วมมือได้ระหว่างเทศบาลกับองค์การบริหารส่วนตำบลเพราะเป็นเรื่องต่างพื้นที่กัน โดยมีกรรมการศูนย์ยุทธธรรมชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานและอาจมีความขัดแย้งส่วนตัวกันในบางพื้นที่ บางรายมีตำแหน่งหลายตำแหน่งทั้งทางกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงยุทธธรรม เช่น ทำงานเป็นสมาชิกทั้งศูนย์ยุทธธรรมชุมชนและเป็นสมาชิกของศูนย์ดำรงธรรมทำให้เกิดความซับซ้อนในการทำงาน

ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่างานยุทธธรรมชุมชนยังไม่ “ตกผลึก” ในการปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านแนวคิดการบริหารงานเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทำให้

ผู้ปฏิบัติเกิดความสับสนถ้าหากไม่ติดตามข้อมูลข่าวสารจากทางภาครัฐ เช่น การจัดตั้ง ศูนย์ยุติธรรมชุมชนนาร่อง 312 ศูนย์ เมื่อปี พ.ศ. 2557 ทางสำนักนโยบายและ ยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการศูนย์ ยุติธรรมชุมชนโดยเป็นผู้แทนในท้องถิ่นที่เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ที่อยู่ใน พื้นที่นั้น ๆ แล้วส่งคัดเลือกมาเป็นผู้แทนท้องถิ่นรวมถึงกลุ่มประชาชน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ดำรวจชุมชน โดยมีมติกรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น เลขานุการ เป็นต้น แต่ดำเนินการไปได้ไม่นานได้เกิดการเปลี่ยนนโยบายของกระทรวง ยุติธรรมสั่งให้ยกเลิกงานยุติธรรมชุมชนของเดิมไปและให้เปลี่ยนเป็นโครงสร้างใหม่ โดยมีปลัดอำเภอเป็นประธาน เพิ่มพัฒนาการจังหวัดเข้ามา รวมทั้งกำนัน นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล อาสาสมัครแรงงาน อาสาสมัคร คุมประพัตติ อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน ประธานสภาเกษตรกร เป็นต้น ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการไม่ตกผลึกด้านการจัดการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพราะมี รูปแบบการดำเนินการเปลี่ยนไปตามนโยบายของภาครัฐที่เข้ามามีอำนาจในแต่ละยุค สมัยที่ส่วนใหญ่เน้นการสั่งการและไม่ได้ให้ความสำคัญถึงแนวคิดที่ต้องการให้ภาค ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานยุติธรรมชุมชนในพื้นที่เพื่อให้เกิดความรู้สึกถึงความ เป็นเจ้าของปัญหาเพราะประชาชนจะเข้าใจปัญหาและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้ดีกว่า ภาครัฐ

การนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาใช้ในสำนักงานยุติธรรมชุมชนถือเป็นเรื่องที่มี ความสำคัญเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงการอำนวยความยุติธรรมจากภาครัฐอย่าง เท่าเทียมกันทุกพื้นที่ทุกระดับ แต่ภารกิจดังกล่าวหากรัฐเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงฝ่าย เดียวคงไม่สามารถบรรลุผลได้ หัวใจสำคัญของความสำเร็จอยู่ที่คนในชุมชนที่เป็น ผู้ใกล้ชิด มีส่วนร่วม ส่วนได้ส่วนเสียกับความยุติธรรมในชุมชนนั้น ๆ ได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมวางแผนร่วมรับประโยชน์จากการแก้ปัญหาาร่วมกัน กลายเป็นคำที่เรียกว่า “เครือข่ายยุติธรรมชุมชน” (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550, น. 8-9) หมายถึง ประชาชน กลุ่ม หรือองค์กรที่มีความสนใจและสมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และประสานความร่วมมือในการป้องกันเฝ้าระวังปัญหาอาชญากรรม ตลอดจนเข้ามามี

ส่วนร่วมและมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ของกระทรวงยุติธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการและเสริมสร้างความยุติธรรมและความสงบสุขในชุมชน ทั้งนี้ กิตติพงษ์ มองว่าการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นสิ่งจำเป็นในการบูรณาการงานด้านยุติธรรมชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชนทั่วทุกภูมิภาคเข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นภารกิจที่เข้ามาสนับสนุนงานยุติธรรมชุมชน แต่อย่างไรก็ตามกิตติพงษ์ ยังมีความเห็นในอีกมุมหนึ่งว่าสำนักงานยุติธรรมจังหวัดอาจไม่ได้เข้ามาสนับสนุนงานยุติธรรมชุมชนอย่างแท้จริง แต่อาจเข้ามาเป็นอุปสรรคของงานยุติธรรมชุมชนก็เป็นได้ หากไม่สามารถจัดวางกลไกการทำงานให้สอดคล้องกัน เนื่องจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัดถือเป็นตัวแทนอำนาจรัฐในการใช้ยุติธรรมกระแสหลัก ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดกระบวนการทัศนในการทำงานใหม่ โดยนำหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้กับงานยุติธรรมกระแสหลักบนหลักการแนวคิดยุติธรรมชุมชนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับมุฮัมหมัดรอฟีอ์ มูซอ (2549, น. 32) ที่มองว่าแนวคิดยุติธรรมชุมชนกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีลักษณะที่ทับซ้อนกันอยู่ แต่มีหลักการสำคัญที่ใช้ร่วมกัน คือยุติธรรมชุมชนเน้นว่าอาชญากรรมเป็นปัญหาสังคมที่บ่อนเซาะคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนโดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรขยายพันธกิจออกไปให้รวมถึงการป้องกันอาชญากรรม การประนีประนอมข้อพิพาทและแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้านด้วย โดยส่งเสริมและสนับสนุนการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมด้วย

นอกจากนี้ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, สุทธิ สุขยิ่ง, และมุฮัมหมัดรอฟีอ์ มูซอ (2550, น. 17) ได้ทำวิจัยงานยุติธรรมชุมชนกับการเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม พบว่า ระบบยุติธรรมที่ขาดการหยั่งลึกถึงรากฐานชุมชนจะทำให้การควบคุมอาชญากรรมทุกรูปแบบกระทำได้อย่างยาก การที่ระบบยุติธรรมไม่ให้ความสำคัญกับชุมชนหรือเข้าถึงได้ยากนั้นเนื่องมาจากความสัมพันธ์ที่แยกกระบวนการยุติธรรมออกจากประชาสังคม โดยประชาสังคมมีหน้าที่สนองรับสิ่งที่กระบวนการยุติธรรมให้มาเท่านั้น ซึ่งปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบตามมาคือประชาชนมีบทบาทในการรักษาความสงบและปลอดภัยในสังคมน้อยลงหรือไม่มีเลย จึงผลักภาระการรักษาความสงบปลอดภัยไปยังเจ้าหน้าที่ คดีความ

บางประเภทเป็นเรื่องที่สามารถใกล้เคียงประណอมข้อพิพาทได้ในชุมชนกลับไม่มีใครจัดการเพราะไม่ได้รับมอบหมายและเข้าใจว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน ผลักภาระไปให้กระบวนการยุติธรรมเป็นผู้ดำเนินการชี้ขาด เสียเงินทอง เสียเวลาทั้งของรัฐและประชาชนเป็นจำนวนมาก ผลที่ตามมาคือเจ้าหน้าที่ต้องรับภาระหนักทั้ง ๆ ที่จำนวนและความสามารถมีจำกัด การทำงานของเจ้าหน้าที่จึงมิได้ผลสมความต้องการทั้งของประชาชนและของเจ้าหน้าที่เอง

การบริหารงานที่แปรเปลี่ยนไป

ปัจจุบันยุติธรรมชุมชนกลายเป็นหน่วยงานที่เรียกว่า “Front Office” กลายเป็นศูนย์บริการประชาชนของกระทรวงยุติธรรม โดยเอาภารกิจอย่างกองทุนยุติธรรมเรื่องเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาหรือผู้ที่ถูกตัดสินเป็นจำเลยโดยที่ไม่ได้กระทำความผิดและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องลงไปสู่พื้นที่ไปให้บริการเข้าถึงประชาชน รวมถึงงานของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ด้านการตรวจสภาพร่องรอยหลักฐานทางคดีต่าง ๆ และยังมีงานของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำหรับข้อเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ทางกฎหมาย งานของกรมสอบสวนคดีพิเศษสำหรับคดีที่มีความซับซ้อนและไม่สามารถยกยู่ต่อคู่กรณีต่าง ๆ งานของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในการลงพื้นที่และให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นศูนย์เผยแพร่ข่าวสาร เป็นศูนย์รับเรื่องราวร้องเรียนรับแจ้งเบาะแสของชาวบ้านในพื้นที่ เป็นการให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารถ้าหากประชาชนในพื้นที่ต้องการความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวก เช่น การประชาสัมพันธ์เรื่องกองทุนยุติธรรมให้แก่ประชาชนผู้ประสบกับการต้องคดีความทั้งในฝ่ายผู้เสียหายหรือฝ่ายที่ถูกกล่าวหา สามารถเข้ารับการช่วยเหลือได้ โดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนรับเรื่องราวร้องเรียนต่าง ๆ เสร็จแล้วส่งต่อไปยังสำนักงานยุติธรรมจังหวัดพิจารณางบประมาณต่อไปตามหลักฐานที่ปรากฏ ดังนั้นงานยุติธรรมชุมชนจึงเป็นเรื่องการใกล้เคียงประណอมพิพาทในชุมชน ชดเชยเยียวยาผู้เสียหายจากอาชญากรรม นอกจากนั้นเมื่อเวลาผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกมาจากเรือนจำทัณฑสถานแล้วทางกรมราชทัณฑ์ไม่สามารถติดตามผลของการออกไปใช้ชีวิตหลังจากนี้ได้อีกจึงต้องมอบภาระหน้าที่ดูแล

อดีตผู้ต้องขังโดยให้ยุติธรรมชุมชนเข้าไปดูแลโดยใช้คนในชุมชนดูแลเพื่อให้คนที่ออกจากคุกมีที่ยืนในสังคมให้อยู่ในสังคมได้ตามปกติเหมือนเดิมพร้อมทั้งปรับทัศนคติผู้ที่พ้นโทษปลูกฝังความคิดด้านดีไม่ให้วนกลับไปกระทำผิดอีกเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดคีนคนดีสู่สังคม

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร้องเป็นตัวอย่างที่สามารถนำมาอธิบายการนำนโยบายภาครัฐมาปฏิบัติได้เนื่องจากเป็นองค์การที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงภาคประชาชนโดยใช้วิธีการศึกษานโยบายตัวแบบมาอธิบายรูปแบบการดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดได้ ทั้งนี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์งานเขียนของ Dye (2005, p. 1-9) พบว่า งานเขียนของ Dye มีการอธิบายถึงความเป็นมาของนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของรัฐบาลเนื่องจากเป็นเครื่องมือหลักในการบริหารประเทศโดยพิจารณาว่าเหตุใดภาครัฐจึงต้องกระทำเช่นนั้น และมีความแตกต่างในการกำหนดนโยบายสาธารณะอย่างไร Dye มองนโยบายสาธารณะในลักษณะที่กว้างขวางโดยเห็นว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของรัฐบาลว่าจะต้องทำอะไร ทำไมจึงต้องกระทำเช่นนั้น และอะไรเป็นความแตกต่างที่รัฐบาลกระทำขึ้น รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำ สาเหตุที่ต้องศึกษานโยบายสาธารณะเพื่อให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจความเป็นมาของนโยบาย เหตุใดผู้นำในยุคหนึ่งถึงต้องมีนโยบายนั้นขึ้นมา ใครเป็นผู้ริเริ่มผลักดันที่ทำให้เกิดนโยบายอะไรเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการเกิดนโยบายนั้นและนโยบายนั้นมีผลกระทบต่อสังคมอย่างไร เปรียบเทียบได้กับงานยุติธรรมชุมชนโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในการเป็นตัวขับเคลื่อนหลักตามนโยบายของรัฐบาลเน้นนโยบายการอำนวยความยุติธรรมแก่สังคมผ่านยุคสมัยของรัฐบาลที่ต่างกันไป ทั้งนี้ แนวคิดการบริหารงานยุติธรรมชุมชนยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เน้นการบริการประชาชนในขณะที่ยังมีความเห็นต่างเกี่ยวกับแนวคิดใหม่นี้ไม่น้อยเช่นกัน เนื่องจากแนวนโยบายไม่ตกผลึกทำให้นโยบายภาครัฐเปลี่ยนไปมาตลอดเวลาและยังไม่มีความคิดเห็นว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมของงานยุติธรรมชุมชนที่แท้จริง ทั้งนี้ ผู้เขียนจึงแบ่งแนวคิดยุติธรรมชุมชนได้เป็น 3 พาราไดม์ (Paradigm) เพื่อสะดวกต่อการทำความเข้าใจ ดังนี้

พาราโดม์ที่ 1 เป็นงานยุติธรรมชุมชนก่อนปี พ.ศ. 2557 เป็นกระบวนการยุติธรรมชุมชนแบบธรรมชาติที่เป็นแบบชาวบ้านได้คิดเองทำเองและตั้งศูนย์ของชาวบ้านขึ้นมาเองเพียงแต่ทางราชการเข้ามาสนับสนุนแนวทางวิชาการจากอาจารย์นักวิชาการในการให้คำแนะนำต่าง ๆ ให้กับชาวบ้าน

พาราโดม์ที่ 2 เป็นช่วงรอยต่อระหว่างรัฐบาลเก่าก่อนถูกรัฐประหารโดยรัฐบาลปัจจุบันได้มีการกำหนดภารกิจออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ การป้องกันควบคุมอาชญากรรม การรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์รับแจ้งเบาะแส การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท การเยียวยาและเสริมพลังและเหยื่ออาชญากรรมและการคืนคนดีสู่สังคมที่เน้นการทำงานระหว่างภาครัฐร่วมกับภาคประชาชน

พาราโดม์ที่ 3 เป็นช่วงเวลาในรัฐบาลปัจจุบันที่เน้นการให้บริการประชาชนโดยมอบหมายให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นผู้ทำหน้าที่อยู่หน้างานที่เรียกว่า “ศูนย์บริการประชาชน” แก่ประชาชนภายใต้แนวคิดประชารัฐ

การดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมชุมชนต้องการกฎหมายมารองรับการทำงานโดยผู้บริหารกระทรวงยุติธรรมในอดีตมีแนวคิดที่ต้องการให้ภาคประชาชนได้เข้ามามีบทบาทดำเนินงานยุติธรรมในรูปแบบของอาสาสมัครจึงเป็นที่มาส่วนหนึ่งของการจัดทำร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ. ขึ้น (ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการจัดทำเป็นกฎหมาย) เพื่อให้เป็นเครื่องมือรองรับการทำงานยุติธรรมชุมชนและเพื่อให้ทราบหน่วยงานใดมีอำนาจหน้าที่อย่างใด ใครมีอำนาจอย่างไร การเข้ามาดำรงตำแหน่ง ข้อห้าม ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน เพื่อทำให้เกิดความก้าวหน้าในการพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชนที่มีความชัดเจนเข้าใจตรงกัน นอกจากนี้แนวนโยบายของกระทรวงยุติธรรมที่เน้นการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศ แต่ในขณะที่ยังไม่เกิดพระราชบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นการทำงานยุติธรรมชุมชนด้วยลักษณะที่เป็นจิตอาสาคือ “ทำด้วยใจ” เน้นการทำงานแบบ “ประชาชนมีส่วนร่วม” โดยกระทรวงยุติธรรมเข้ามาเป็น “หุ้นส่วน” ให้การสนับสนุนร่วมงานกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศ เช่น การจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ การจัดทำป้ายชื่อสำนักงานยุติธรรมชุมชนให้กับศูนย์ยุติธรรมชุมชนแต่ละ

แห่งนำไปติดตั้งเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของและแสดงถึงความพร้อมในการดำเนินงานในพื้นที่ การรับเรื่องราวร้องทุกข์ใกล้เคียงประνομข้อพิพาททางคดีในเบื้องต้น รับแจ้งเบาะแสเบื้องต้น โดยมีบุคลากรที่ได้รับมอบหมายจากภาครัฐคอยทำหน้าที่ช่วยเหลือด้วย เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน ปลัดอำเภอ นิติกรประจำศูนย์ เป็นต้น และส่งเรื่องไปยังสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเพื่อพิจารณาในระดับจังหวัดต่อไป

บทบาทของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในสังคม

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นหน่วยงานหลักด้านการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชนด้วยงานยุติธรรมชุมชนในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ โดยมีพันธกิจบูรณาการความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม และเสริมสร้างความยุติธรรมทางสังคมในพื้นที่จังหวัด พัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการกิจของกระทรวงยุติธรรม ศูนย์ยุติธรรมชุมชน อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน รวมถึงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนและการให้บริการประชาชนในด้านต่าง ๆ และเน้นการบริหารจัดการหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, 2559, น. 1) ทั้งนี้ ทางสำนักงานยุติธรรมจังหวัดจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชนให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม

ความเป็นมาของการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนั้นมีการจัดตั้งขึ้นทุกจังหวัดให้เป็นหน่วยงานภายในของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 (สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, 2559, น. 2-3) และมีสำนักงานยุติธรรมจังหวัดสาขาอีก 5 แห่ง ได้แก่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สาขาฝาง, สำนักงานยุติธรรมจังหวัดตาก สาขาแม่สอด, สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุรินทร์ สาขารัตนบุรี, สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี สาขาเกาะสมุย และสำนักงานยุติธรรมจังหวัดยะลา สาขาเบตง มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ต่อมาในระหว่างปี พ.ศ. 2553-2558 มีแนวคิดจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่อง 19 จังหวัด ได้แก่

พ.ศ. 2553 จำนวน 5 จังหวัด : เชียงใหม่ ขอนแก่น ฉะเชิงเทรา
สุราษฎร์ธานีและปัตตานี

พ.ศ. 2554 จำนวน 5 จังหวัด : นครปฐม พระนครศรีอยุธยา พิษณุโลก
นครราชสีมาและอุดรธานี

พ.ศ. 2557 จำนวน 2 จังหวัด : ชลบุรี และสงขลา

พ.ศ. 2559 จำนวน 7 จังหวัด : เชียงราย นครสวรรค์ ลพบุรี สกลนคร
อุบลราชธานี เพชรบุรีและภูเก็ต

ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนระบบการบริหารของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่อง
เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชนและการพัฒนา
กระบวนการยุติธรรมทางเลือกของกระทรวงยุติธรรมโดยมีการเกลี่ยและจัดสรร
อัตรากำลังข้าราชการไปปฏิบัติแห่งละ 3-5 อัตรา โดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดระบบ
เดิม 62 แห่ง แบ่งเป็น สำนักงานยุติธรรมระดับจังหวัด 57 แห่ง และสำนักงานยุติธรรม
จังหวัดระดับสาขา 5 แห่ง ส่วนสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่องจะมี จำนวน 19 แห่ง
รวมทั้งสิ้นจำนวน 81 แห่ง (สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, 2559, น. 4-5)

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดจึงเป็นผู้แทนของกระทรวง
ยุติธรรมในส่วนภูมิภาคที่สนับสนุนการปฏิบัติงานของส่วนราชการสังกัดกระทรวง
ยุติธรรมที่ไม่มีหน่วยงานในจังหวัดและจัดทำแผนปฏิบัติการกระทรวงยุติธรรม
ระดับจังหวัดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดรวมถึงการ
เน้นการดำเนินงานกองทุนยุติธรรมระดับจังหวัด ช่วยเหลือเยียวยาเหยื่อผู้เสียหายที่
ได้รับผลกระทบจากการประกอบอาชญากรรมในรูปแบบของกองทุนยุติธรรมตาม
ความเหมาะสมแห่งคดี รวมถึงการให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายและกระบวนการ
ยุติธรรมรับเรื่องราวร้องทุกข์และรับแจ้งเบาะแสการกระทำผิดกฎหมาย การตรวจสอบ
ข้อมูลเบื้องต้น การส่งเรื่องและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงการติดตาม
ผลและการแจ้งผลการดำเนินงานให้กระทรวงยุติธรรมทราบบทบาทของสำนักงาน
ยุติธรรมจังหวัดจึงมีความสำคัญในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในสังคม ได้แก่ การมี
จุดมุ่งหมายที่จะทำให้ประชาชนได้รับบริการงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดอย่างมี
ประสิทธิภาพ อย่างเช่นการเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นถือเป็น
เรื่องสำคัญเพราะในชุมชนชนบทส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายและ
อาจตกเป็นผู้เสียหายเปรียบด้านคดีความ ดังนั้น สำนักงานยุติธรรมจังหวัดจำเป็นต้องมี

นักกฎหมายมาคอยให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาทางคดีความโดยเฉพาะ รวมไปถึงการเป็นตัวกลางในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน เพราะเป็นธรรมดาสังคมที่ผู้คนจะเกิดความขัดแย้งกันได้ชุมชนและหากไม่มีหน่วยงานกลางที่มาคอยเป็นตัวแทนพูดคุยไกล่เกลี่ยเจรจาอาจทำให้เกิดเรื่องบานปลายและนำไปสู่การพิจารณาในกระบวนการยุติธรรมกระแสทั่วไป นอกจากนี้ บทบาทที่สำคัญที่ขาดไม่ได้คือการบริหารจัดการกองทุนยุติธรรมเพราะเป็นหัวใจสำคัญในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีความทั้งทางร่างกายและจิตใจรวมถึงฝ่ายที่เป็นผู้ถูกกล่าวหาที่จะมีสิทธิขอรับเงินช่วยเหลือต่อสู้คดีและหากถูกตัดสินจำคุกต่อมาในชั้นศาลพิจารณาคดีว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำผิดก็จะสามารถรับเงินชดเชยค่าทำมาหาได้ระหว่างถูกจำคุกได้ ทั้งนี้ การบริหารกองทุนไม่สามารถบริหารได้แต่เพียงฝ่ายสำนักงานยุติธรรมจังหวัดแต่เพียงฝ่ายเดียวยังจำเป็นต้องให้ภาคประชาชนทำหน้าที่คัดกรองผู้ที่ควรจะได้รับทุนช่วยเหลือตามความจำเป็นและเหมาะสมเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้รับความรู้สึกพึงพอใจในบทบาทของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ประสบกับคดีความในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

แนวคิดยุติธรรมชุมชนกับการสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

แนวคิดยุติธรรมชุมชนยังมีความคลุมเครือในการให้ความหมายโดยแนวคิดที่ชัดเจนคือการกล่าวถึงรูปแบบความยุติธรรมว่าเป็นการแก้ไข ฟื้นฟู เยียวยา บรรเทา ความเสียหาย (Restorative) ของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ (Victim) และชุมชนมีส่วนร่วมในการลงโทษผู้กระทำผิด (Clear & Karp, 1999, 2000, pp. 20-29) ตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นเรื่องสำคัญในการทำงานร่วมกันในชุมชน หัวใจสำคัญคือเรื่องของนโยบายสังคมและการบริการนโยบายสาธารณะโดยมีกระบวนการมาจากความมีเหตุผลของการดำเนินนโยบายสังคมเพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ทุกฝ่าย (Profit Sector) และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรเข้าใจและสามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างรูปแบบการลงโทษ (Punishment) กับรูปแบบการฟื้นฟูเยียวยา (Rehabilitation) ให้ชัดเจน (Lewis, 2005 อ้างถึงใน Winstone & Pakes, 2005, pp. 106-112) เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในงานยุติธรรมชุมชนสามารถแยกแยะ

กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินไปในงานยุติธรรมชุมชนโดยเฉพาะการเยียวยาผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจรวมถึงการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดด้วยกิจกรรมที่ให้โอกาสพวกเขามีที่ยืนในสังคม เช่น การจัดตั้งศูนย์บำบัดผู้ติดยาเสพติดโดยคนในชุมชน หรือการเยียวยาชดเชยค่าตอบแทนให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดแต่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดและถูกลงโทษในเรือนจำโดยไม่มี ความผิด เป็นต้น การทำงานของยุติธรรมชุมชนต้องอาศัยกลุ่มคนหลายภาคส่วนร่วมมือกันดำเนินนโยบายช่วยเหลือภาคประชาชน อย่างเช่น มีการแนวทางปฏิบัติร่วมกันบนพื้นฐานแห่งความศรัทธาความเชื่อในความเป็นองค์การที่ร่วมงานกันเพื่อป้องกันแก้ไขเยียวยาผู้ติดยาเสพติดโดยคนในชุมชน (Pycroft, 2005 อ้างถึงใน Winstone & Pakes, 2005, p. 140) ส่วนในประเทศไทยนั้นมีการนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาปรับใช้ในสังคมบนรากฐานของการเอื้ออาทร การดูแลแก้ปัญหาเรื่องความเป็นธรรมตามหลักยุติธรรมชุมชน แต่จากความอ่อนแอของชุมชนที่สะสมต่อเนื่องมาทำให้ร่องรอยเหล่านี้เริ่มยากที่จะพบเห็น การมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะการจัดตั้งโดยภาครัฐ ซึ่งมีการกำหนดบทบาทให้ประชาชนทำในกรอบที่ภาครัฐกำหนดมากกว่าจะเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งและมอบอำนาจให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมด้วยตัวเอง (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550, น. 10) การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในพื้นที่จึงมีความสำคัญในการเดินตามนโยบาย “กระบวนทัศน์การมีส่วนร่วมของชุมชน” โดยใช้หลักความยุติธรรมสมานฉันท์ที่ต้องเน้นการแก้ปัญหาอาชญากรรมและปัญหาความยุติธรรมด้วยวิธีการ “ขยายหรือเปิดหน้างานหรือบทบาทที่หน่วยงานต่าง ๆ ในระบบยุติธรรมทางอาญาเคยทำมาและยึดถือว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของตนเท่านั้น” ให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำหน้าที่ในระดับท้องถิ่น ยุติธรรมสมานฉันท์ยังสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากการทำงานร่วมกันอย่างเป็นหุ้นส่วนในรูปแบบต่าง ๆ ระหว่างภาคเอกชน ภาครัฐ ชุมชนและประชาชนโดยทั่วไป (สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์, 2550, น. 52)

หากมองงานยุติธรรมชุมชนของรัฐบาลในปัจจุบันเป็นการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ก็คงไม่ผิดนัก เพราะในการปรับตัวของภาครัฐยุคใหม่จะเน้นการลดภารกิจบางส่วนของภาครัฐลงไปแต่สร้างการมีส่วนร่วมด้วยการส่งเสริมหรือมอบหมายหรือ

ถ่ายโอนงานให้ภาคประชาชนเข้ามาดำเนินการแทนโดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุดหรือที่เรียกกันว่าเป็นการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management, NPM) ที่ควบคู่ไปกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของการบริหารบ้านเมืองด้วยการลดภารกิจที่มากเกินไปของรัฐบาล ลดจำนวนคนที่มีจำนวนมากในระบบราชการเกินความจำเป็นโดยมีการปรับเปลี่ยนไปให้ความสำคัญในกิจกรรมของเอกชน การผลิต การบริการ เน้นคุณภาพในการกำหนดนโยบาย รูปแบบการตัดสินใจและความร่วมมือระหว่างรัฐบาล โดย Osborne and Gaebler (1992, p. 27) เห็นว่าการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่เป็นการบริหารงานของรัฐบาลที่มีความแตกต่างไปจากเดิมนั้นคือเป็นการบริหารที่เปลี่ยนจากการเน้นกระบวนการปฏิบัติและปัจจัยนำเข้ามาเป็นการมุ่งที่ผลลัพธ์หรือปัจจัยนำออก มีการแข่งขันระหว่างหน่วยผู้ให้บริการโดยการให้ภาคประชาชนเข้าทำหน้าที่แทนรวมถึงการจ้างงาน ตลอดจนวิธีการทางตลาดอื่น ๆ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาโดยที่ภาคประชาชนควรได้รับการมองว่าเป็นลูกค้าที่ภาครัฐควรจะต้องตอบสนอง การรวมอำนาจ ลำดับชั้นการบังคับบัญชา และการควบคุมติดตามการปฏิบัติงานเป็นสิ่งไม่สอดคล้องกับการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และควรถูกทดแทนด้วยการแข่งขัน การให้แรงจูงใจในการบริการลูกค้า และการสำนึกรับผิดชอบต่อลูกค้า ผู้ปฏิบัติงานระดับล่างควรได้รับการมอบอำนาจและสามารถตัดสินใจในการริเริ่มกิจกรรมการให้บริการแก่ประชาชนภาครัฐมุ่งเน้นการจัดการสาธารณะที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการบริการ โดยพัฒนาคุณภาพของภาครัฐในการให้บริการแก่ประชาชนให้ดีขึ้นและทำการปรับเปลี่ยนรูปแบบบทบาทภาครัฐและขนาดองค์กรภาครัฐให้เหมาะสม มีการยกระดับขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของนักบริหารภาครัฐในระดับต่าง ๆ ให้มีความเป็นมืออาชีพมีมาตรฐานตามหลักสากลรวมทั้งการตอบสนองต่อการบริหารการปกครองในระบบประชาธิปไตย

เมื่อกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญที่กระทรวงยุติธรรมต้องพัฒนาให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเกิดการบูรณาการกับภาคประชาชนให้มากขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานยุติธรรมชุมชนในแต่ละพื้นที่ โดยนักวิชาการอย่าง Stivers และ Camillam (1990, pp. 246-273) มองว่าภาครัฐเน้นให้ความสำคัญไปที่การบริหารจัดการภายในระบบราชการมากขึ้น เน้นคุณค่า

ค่านิยมทางการบริหารจัดการ เน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจเพื่อให้การบริหารปกครองเกิดประสิทธิภาพสูงสุดค้ำค่าที่สุด ประชาชนทุกคนได้ประโยชน์ เพราะเป็นผู้กำหนดนโยบายร่วมกับผู้บริหารของภาครัฐ ความคิดของพลเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องรู้ถึงสิทธิหน้าที่ของตนเอง รัฐบาลต้องสนับสนุนและให้ความสำคัญถึงสิทธิส่วนบุคคลและความเป็นตัวแทนตามรัฐธรรมนูญเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยที่สังคมก็ต้องเรียนรู้คุณค่าความเป็นมนุษย์มากขึ้นเพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้เกิดองค์กรตัวแทนภาคประชาชนในความสัมพันธ์กับภาครัฐ Stivers และ Camillam เห็นว่ามนุษย์ต้องเผชิญกับการพัฒนาแนวคิดภาคพลเมืองผ่านการจัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนฝึกปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันอย่างอิสระภายใต้ความรู้สึกที่ดีต่อกันเกิดเป็นแนวคิดสาธารณะประโยชน์ (Public Interest) รวมถึงการให้ความสำคัญกับความมีประสิทธิภาพสำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การบริหารงานภาครัฐจึงจำเป็นต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองปกครองและความเป็นพลเมืองจะไม่เกิดขึ้นหากพลเมืองขาดความกระตือรือร้นและเอาใจใส่ที่ดีพอต่อกฎหมายที่บังคับใช้

ข้อจำกัดด้านการดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

การดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนั้นเป็นไปเพื่อการพัฒนา ระบบงานยุติธรรมชุมชน ให้ดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาค้นคว้า เอกสารการปฏิบัติงานของสำนักนโยบายและ ยุทธศาสตร์ยุติธรรมจังหวัดและยุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดจนจากการที่ผู้เขียนบทความได้ทำการศึกษาภารกิจของบุคลากรจากสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมพบว่าในปัจจุบันนั้นยังมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดจนส่งผลกระทบต่อการอำนวยความสะดวกแก่สังคมได้ ทั้งนี้ ผู้เขียนแบ่งปัญหาและอุปสรรคออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกำลังคน ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการบริหารจัดการ และด้านอื่น ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านกำลังคน (Man)

ในการดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดพบว่า ปัญหาบุคลากรสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 บุคลากรสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

เจ้าหน้าที่ยังขาดความชำนาญและประสบการณ์ในด้านการฝึกอบรมเพื่อการปฏิบัติงานด้านการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนและยังมีจำนวนจำกัด ไม่สะดวกในการเดินทางไปติดตามและนิเทศการปฏิบัติงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่ดูแลศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีไม่เพียงพอ เนื่องจากการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพิ่มขึ้นจากคำสั่งนโยบายของรัฐบาล โดยที่ภาครัฐบาลในปัจจุบันมีนโยบายที่รับแรงเพื่อให้เกิดศูนย์ยุติธรรมที่นำร่องให้ครอบคลุมทั่วประเทศแต่ในขณะที่บางจังหวัดบางพื้นที่ยังไม่มีความพร้อมในการเป็นศูนย์ยุติธรรมชุมชน เนื่องจากขาดความรู้ที่เพียงพอด้านเนื้อหาในงานยุติธรรมชุมชน บางพื้นที่ไม่ต้องการศูนย์ยุติธรรมชุมชน บางส่วนไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพราะคนในพื้นที่มองว่าชุมชนของพวกเขามีความสุขความปลอดภัยดีอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องจัดตั้งศูนย์ขึ้นมา เป็นต้น แต่เมื่อภาครัฐต้องการให้จัดตั้งในทุกพื้นที่ทั่วประเทศโดยไม่ได้อัดความเหมาะสมหรือความเป็นจริงทางบริบทสังคมแต่ละพื้นที่ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในบางแห่งจึงไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควร ดังนั้นหากกล่าวถึงการบริหารจัดการศูนย์ยุติธรรมชุมชนของภาครัฐในยุคสมัยนี้จึงยังคงประสบปัญหาด้านความพร้อมของภาคประชาชน นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ที่เป็นลูกจ้างชั่วคราวหรือลูกจ้างเหมาบริการขาดความมั่นคงในอาชีพ จึงมีการลาออกบ่อยทำให้ขาดความต่อเนื่องในการทำงาน ประกอบกับทางสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ระบบเดิมขาดข้าราชการประจำสำนักงานทำให้ขาดผู้ตัดสินใจกรณีเกิดเหตุการณ์เร่งด่วนที่ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นโดยทันทีทันใด

1.2 คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน

คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนยังไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่เท่าที่ควรรวมถึงไม่เข้าใจแนวทางการขับเคลื่อนศูนย์ยุติธรรมชุมชน นอกจากนี้คณะกรรมการยังสับสนหลากหลายใบ (ทำหลายบทบาท/หน้าที่) ทำให้เกิดความสับสน

ในการปฏิบัติหน้าที่และขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมบางคนมีงานรับผิดชอบประจำอยู่แล้วจึงไม่สามารถปฏิบัติงานในศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้เต็มที่ เช่น กำนันและผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่ไม่ได้อยู่ประจำที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเนื่องจากมีภารกิจอื่น ๆ ที่ต้องทำในหมู่บ้าน ทางเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลเองบางแห่งยังขาดนิติกรและฝ่ายเลขานุการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ขาดจิตอาสาในการร่วมขับเคลื่อนงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน เมื่อขาดการมีส่วนร่วมต่อกันระหว่างสำนักงานยุติธรรมจังหวัดกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนส่งผลทำให้คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนขาดความรู้ด้านกฎหมายและวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนเพราะทางกระทรวงยุติธรรมไม่มีหลักสูตรกลางเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาศักยภาพศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทำให้คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนขาดแรงจูงใจในการทำงานขาดการติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้วยกัน ส่งผลทำให้ขาดบุคลากรที่มีความรู้มาประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชน นอกจากนี้แล้วทางคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนไม่มีกฎหมายรับรองการทำงานและไม่มีเจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างของทางสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมมาประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชน

2. ด้านงบประมาณ (Money)

ในขณะที่การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้เต็มทุกพื้นที่นั้นต้องใช้งบประมาณจำนวนมากส่วนทางกึ่งงบประมาณประจำปีที่กระทรวงยุติธรรมมีจำนวนจำกัด ทั้งนี้ มีการใช้งบประมาณในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนในหลาย ๆ ภารกิจ เช่น ใช้งบประมาณเพื่อจัดทำป้ายชื่อศูนย์ยุติธรรมชุมชนขนาดใหญ่ที่จะต้องติดอยู่หน้าอาคารที่จะจัดตั้งเพื่อแสดงให้ทราบว่าได้เปิดเป็นทางการแล้วและงบประมาณจำนวนมากใช้ไปในการจัดประชุมเครือข่าย อบรรม สัมมนาเพื่อให้ภาคประชาชนมาพูดคุยให้เกิดความเข้าใจในความรู้ด้านยุติธรรมชุมชนให้ได้รับบทบาทหน้าที่ของตนเองว่าต้องทำอะไรในศูนย์ยุติธรรมชุมชน เรียกได้ว่าพื้นที่ใดมีความพร้อมสามารถจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้ทันทีในขณะที่พื้นที่อื่นที่ไม่มีความพร้อมแต่ต้องถูกทำให้เปิดเป็นศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นมาด้วยความไม่พร้อมเช่นกัน นอกจากนี้งบประมาณสำหรับจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีข้อจำกัดไม่สามารถสนับสนุนได้ในบางเรื่อง เช่น การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นรายบุคคล รวมถึงการจัดสรร

งบประมาณการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้แต่ละจังหวัดจากส่วนกลางไม่คล่องตัวล่าช้าและการบริหารจัดการของแต่ละจังหวัดมีรูปแบบไม่เหมือนกัน การอนุมัติจัดซื้อในระดับภาคมีปัญหายุ่งยากในการจัดส่งวัสดุและมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมเป็นค่าขนส่งให้แต่ละจังหวัด และทางคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนยังขาดความรู้เกี่ยวกับการเบิกจ่ายงบประมาณของทางราชการ

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material)

ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีข้อจำกัดไม่สามารถจัดสรรวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในการดำเนินงานได้ เช่น การแยกสมุดคู่มือการดำเนินงาน การจัดทำโครงสร้างศูนย์ยุติธรรมชุมชน ที่ตั้งของศูนย์ยุติธรรมชุมชนบางแห่งไม่มีห้องแยกเฉพาะเนื่องจากความไม่สะดวกของพื้นที่ อุปกรณ์สำนักงานไม่เพียงพอกับความต้องการ บุคลากรในพื้นที่ขาดความรู้ด้านการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ไม่มีการจัดระบบเก็บข้อมูล การดำเนินการกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนอย่างเป็นมาตรฐานรวมถึงเอกสารและคู่มือการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีไม่เพียงพอสำหรับแจกให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ

4. ด้านการบริหารจัดการ (Management)

ในการดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดยังขาดความชัดเจน การจัดทำบัตรคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน, การออกคำสั่งจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน, การออกหนังสือรับรองต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพราะแต่ละจังหวัดดำเนินการไม่เหมือนกัน ส่วนการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนนั้นยังขาดแผนการขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประชาชนในพื้นที่ที่มาร้องเรียน ร้องทุกข์ยังคงสับสนระหว่างศูนย์ยุติธรรมชุมชนกับศูนย์ดำรงธรรม และในบางพื้นที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งจะมีนักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้ขาดความเป็นอิสระในการบริหารงาน ทั้งนี้ ในปัจจุบันในแต่ละจังหวัดไม่มีกระทรวงยุติธรรมประจำจังหวัดเหมือนกับกระทรวงอื่น ๆ ที่จะมีตัวแทนของกระทรวงประจำจังหวัดนั้น ๆ แต่ในขณะที่หน่วยงานในพื้นที่เต็มไปด้วยเรื่องราวของกระทรวงยุติธรรม เช่น การร้องทุกข์จากคดีความทางกฎหมาย การไกล่เกลี่ย การขอรับความช่วยเหลือด้านกองทุนยุติธรรม เป็นต้น จึงมีแต่เพียงการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและศูนย์ยุติธรรมชุมชนมาคอยดำเนินการ เช่น

คดีเกี่ยวกับการพิพาทเรื่องที่ดิน การถูกข่มขู่ แสร้ง ทุจริตรื้อแล้วมีปัญหาการผิวนัดชำระหนี้ เป็นต้น ศูนย์ยุติธรรมชุมชนจึงมีบทบาทอย่างมากในการให้ความช่วยเหลือประชาชนด้วยการรับเรื่องร้องทุกข์เพื่อดำเนินการ หากคดีความใดอยู่ในระดับที่สามารถจัดการได้ก็จะใช้วิธีการประนีประนอมยอมความแต่หากคดีใดมีความยุ่งยากซับซ้อนและเป็นคดีใหญ่ก็จะส่งเรื่องไปยังสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเพื่อพิจารณาหาทางชดเชยด้วยกองทุนยุติธรรม ทั้งนี้ หน่วยงานสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมจังหวัดและยุติธรรมชุมชนมีบทบาทอย่างมากในการเป็นผู้ควบคุมการดำเนินงานตามขั้นตอนทางยุทธศาสตร์ของกระทรวงยุติธรรมที่วางไว้แต่กลับไม่มีกฎหมายรองรับสถานะหน่วยงานดังกล่าว

5. ด้านอื่น ๆ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการขับเคลื่อนนโยบายด้านยุติธรรมชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, กระทรวงมหาดไทย, สถานีตำรวจในพื้นที่บางแห่งยังไม่เข้าใจในแนวทางการขับเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชนทางสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเองขาดยานพาหนะในการลงพื้นที่และติดต่อประสานงาน รวมถึงการที่ไม่มีสถานที่จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนอย่างชัดเจนทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งไม่ทราบว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนอยู่ในพื้นที่และรวมถึงหน่วยต่าง ๆ ยังไม่รู้บทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนจึงทำให้มีปัญหาในการติดต่อประสานงาน

ข้อเสนอแนะ

กระทรวงยุติธรรมควรมีการสั่งการให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีบทบาทในการสร้างความร่วมมือกับภาคประชาชนเพื่อขับเคลื่อนภารกิจด้านการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้เกิดขึ้นโดยส่วนรวมโดยอาจกำหนดเป็นขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อไปถึงความสำเร็จของกระบวนการขับเคลื่อนการอำนวยความสะดวกยุติธรรม เช่น มีการประสานความร่วมมือและการจัดประชุมกลุ่มเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีการทำข้อตกลงร่วมมือสร้างแผนการควบคุมความปลอดภัยในชุมชน การป้องกันอาชญากรรมโดยเฉพาะการสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็งป้องกันยาเสพติดระหว่างสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

กับเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและมีการติดตามประเมินผลตามแผนงานที่กำหนดไว้และมีการจัดประชุมเพื่อทบทวนแผนการสร้างเสริมความเข้มแข็งในชุมชนดังกล่าวให้ดียิ่งขึ้น

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดควรมีบทบาทในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ได้รับการพัฒนาศักยภาพเพิ่มมากขึ้นในทักษะการให้บริการประชาชนที่เข้ามาขอรับบริการความช่วยเหลือทางคดีความรวมถึงการให้ความรู้แก่อาสาสมัครเครือข่ายยุติธรรมชุมชนด้วยการจัดอบรมให้ความรู้พื้นฐานในงานยุติธรรมชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้อย่างพร้อมเพรียงกัน นอกจากนี้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดควรจัดอบรมการใช้ระบบสารสนเทศให้แก่เครือข่ายยุติธรรมชุมชนด้วย เช่น การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์และเครื่องใช้สำนักงานเวลาปฏิบัติงานในศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อเป็นประโยชน์ในการสร้างและจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญต่อไป

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดควรมีบทบาทในการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่แต่ละจังหวัด ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล กำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ในการประชุม วางแผนร่วมกันดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ให้มีความสำเร็จเป็นรูปธรรม เช่น รับเรื่องราวร้องเรียน การไม่ได้รับความยุติธรรมต่าง ๆ ในเบื้องต้นของประชาชนในหมู่บ้านโดยตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนเป็นผู้ดำเนินการคัดเลือกกรณีที่มีความเดือดร้อนไม่ได้รับความเป็นธรรมให้เข้าสู่การพิจารณารับเงินช่วยเหลือเยียวยาจากกองทุนยุติธรรมชุมชนจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัดอย่างเป็นระบบ

ภาครัฐควรมีการสนับสนุนงบประมาณงานยุติธรรมชุมชนให้แก่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากอดีตที่ผ่านมาเกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายการบริหารงานของภาครัฐอยู่บ่อยครั้งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์กร เกิดความสับสนในแนวทางการปฏิบัติอันเกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงงบประมาณประจำปี ดังนั้น ภาครัฐจึงควรสั่งการให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนแต่ละจังหวัดใช้เป็นแนวทางโดยมีเนื้อหาที่สำคัญ เช่น กฎระเบียบด้านงบประมาณที่เกี่ยวข้องและตัวอย่าง

การรายงานผลงานประมาณ เป็นต้น นอกจากนี้ กระทรวงยุติธรรมควรโอนงบประมาณให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดดำเนินการเอง เพื่อความคล่องตัวในการบริหารจัดการ โดยแยกรายละเอียดว่าเงินจำนวนใดใช้กับกิจกรรมด้านใด เช่น ด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น และควรจัดเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางให้ความรู้และจัดทำคู่มือเบิกจ่ายงบประมาณไว้ประจำที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน

บทสรุป

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดไม่ได้เป็นเพียงหน่วยงานเดียวที่จะพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชนให้สำเร็จได้หากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนรวมถึงเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะทำให้ประชาชนเข้าถึงการอำนวยความยุติธรรมได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐอย่างสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมจังหวัดและยุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมถือเป็นหน่วยงานระดับภาครัฐที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายและทิศทางและทำงานร่วมกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศในการพัฒนางานยุติธรรมชุมชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปที่จะต้องมีการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานอยู่บ่อยครั้ง ส่งผลไปถึงการบริหารงานยุติธรรมทั้งในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นที่ต้องรอความเปลี่ยนแปลงตามนโยบายของภาครัฐเช่นกัน อันเนื่องมาจากลักษณะการเมืองไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอยู่บ่อยครั้งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแนวคิดนโยบายการบริหารงานยุติธรรมชุมชนไปตามรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศจึงแสดงให้เห็นว่างานยุติธรรมชุมชนยังคงอยู่ในภาวะความสับสนกับความ “ไม่นิ่ง” ของนโยบายกระทรวงยุติธรรมรวมถึงความไม่ชัดเจนในการมอบหมายอำนาจที่แท้จริงให้กับภาคประชาชนในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน รวมไปถึงการที่ยังไม่มีกฎหมายที่ครอบคลุมและควบคุมให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลทำให้ประชาชนมีความรู้สึกที่ไม่สามารถ “พึ่งพา” และเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างแท้จริง ทั้ง ๆ ที่งานยุติธรรมชุมชนเป็นแนวคิดภายใต้ “กระบวนการยุติธรรมทางเลือก” ที่ประชาชนควรเลือกใช้มากกว่าการเข้าสู่ระบบงานยุติธรรมกระแสหลัก (ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์) แต่ด้วยความไม่พร้อมและความไม่ชัดเจนของระบบ

การบริหารงานยุติธรรมชุมชนจากภาครัฐส่งผลทำให้ประชาชนยังคงนำคติความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ หากภาครัฐให้ความรู้ด้านงานยุติธรรมชุมชนอย่างเพียงพอแก่ประชาชนแล้วอาจบรรเทาปัญหาแห่งคดีให้คลี่คลายและส่งผลทำให้คติความลดลงจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้

บรรณานุกรม

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). “ยุติธรรมชุมชน” : การเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม ใน คณะทำงานโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน, *ยุติธรรมชุมชน : รวมงานวิจัย บทความ* (น. 1-10). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, สุทธิ สุขยิ่ง, และมุฮัมมัดรอฟีอี มุซอ. (2550). ยุติธรรมชุมชน : การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ใน คณะทำงานโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน, *ยุติธรรมชุมชน : รวมงานวิจัย บทความ* (น. 11-24). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- มุฮัมมัดรอฟีอี มุซอ. (2549). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมุสลิม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์. (2550). ยุติธรรมชุมชนคืออะไร ใน คณะทำงานโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน, *ยุติธรรมชุมชน : รวมงานวิจัย บทความ* (น. 49-69). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม. (2559). *สรุปการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.

Clear, T.R., & Karp, D.R. (1999). *The community justice ideal: preventing crime and achieving justice*. Boulder, CO: Westview Press.

_____. (2000). Toward the ideal of community justice. *NIJ Journal*, October, 20-29.

Dye, Thomas R. (2005). *Understanding Public Policy*. New Jersey: Pearson Education.

Osborne, David & Gaebler, Ted. (1992). *Reinventing government: how the entrepreneurial spirit is transforming the public sector*. Reading. Mass.: Addison-Wesley Pub. Co.

Stivers, & Camillam. (1990). Active Citizenship and Public Administration. In G.L. Wamsley, R. N. Bacher, C. T. Goodspell, P. S. Kronenberg, J. A. Rohr, C.M. Stivers, O. F. White, & J. F. Wolf (Eds.), *Refunding public administration* (pp. 246-273). CA: Sage Publication.

Winstone, & Pakes, Francis. (2005). *Community justice issues for probation and criminal justice*. Oregon: Willan Publishing.